

Gacsal János Szabolcs ezredes:

MANŐVEREZŐ HARCÁSZAT AZ ÉSZAKI HADJÁRAT SORÁN (1919. MÁJUS 30. – JÚNIUS 9.)

DOI: 10.35926/HSZ.2026.5.7

ÖSSZEFOGLALÓ: *A modern geopolitikai környezetben és a hagyományos fegyveres konfliktus ismételt megjelenésének hatására a Magyar Honvédség megkezdte a konvencionális manőverező harcászati és hadműveleti képességei visszaépítését. E régi-új képességeinek ismételt kialakítása megköveteli annak megértését, hogy mik a manővererők, illetve a magyar történelem folyamán hogyan alakult ki azok 20. századi egyik leghatékonyabb alkalmazása a magyar Vörös Hadsereg 1919-es északi hadjáratában. A tanulmány célja, hogy e történelmi esemény bemutatásán keresztül rávilágítson a manővererők alkalmazási elveire, kialakulásuk szakmai hátterére, valamint irányt mutasson a Magyar Honvédség manővererőinek felkészítéséhez és alkalmazási elveinek megfogalmazásához.*

KULCSSZAVAK: magyar Vörös Hadsereg, északi hadjárat, manőver, „pofozógép”-taktika

A SZERZŐRŐL:

Gacsal János Szabolcs ezredes, irodavezető (MH Katonai Összekötő Iroda, Németország), az NKE Hadtudományi Doktori Iskola hallgatója (ORCID: 0009-0005-7081-6712; MTMT: 10101525)

„Egy csatában döntő: a hadi tapasztalat, a nagyobb küzdőképesség, jobb fegyelem és tehetségesebb vezér. Mindez pótolni tudja a számbeli fölény hiányát. De hosszabb háborúban a kisebb harcoslétszámot végeredményben mégiscsak legyőzi a nagyobb létszámú haderő.”¹

BEVEZETÉS

Magyarország számára a történelme során nem adatott meg az a szerencsés helyzet, hogy az erősebb hatalom, az erősebb hadsereg kényelmes helyzetéből kelljen a katonai kihívásokra választ találnia. Mivel Magyarország földrajzi helyzetéből következően a hadak országútjának középpontjában helyezkedett el, ezért mindig lényegesen erősebb ellenséges hatalmak ellen kellett harcolnia. Ezek a katonai hatalmak az adott korszak meghatározó nagyhatalmai voltak: Mongol Birodalom, Oszmán Birodalom, Habsburg Birodalom, Orosz Birodalom, Szovjetunió.

E munkámban a magyar Vörös Hadsereg 1919. évi északi hadjáratának első fázisán keresztül kívánom bemutatni, hogy hogyan lehetséges az erősebb hadsereggel, hadseregekkel szemben nagy kiterjedésű területen sikeres támadó hadműveletet folytatni.

¹ Csikány 2001, 84.

A tanulmányban azt vizsgálom, hogy a manőverező harc alapelveit hogyan tudta a Stromfeld Aurél² vezetete magyar Vörös Hadsereg megvalósítani a gyakorlatban, vagyis az ellenség szabad szárnyainak kihasználása, vagy – ennek hiányában – a gyors áttörés által szabad szárnyak kialakítása, ami megvalósítható a csapatok megfelelő csoportosításával a főcsapás irányába, az ellenség meglepésével, a támadás rejtett előkészítésével. Ezután gyors kijutás az ellenség mélységébe az ellenség főerőinek részekre szabdalása, valamint részenkénti megsemmisítése céljából.³

A német hadtudomány a következőkben fogalmazza meg a háború alapelveit hadművelleti és harcászati szinten:⁴

- *tempó*: nem egyenlő a sebességgel, a legjobban a „Boyd-ciklussal” jellemezhető, mely szerint manőverezz gyorsabban, mint ahogy az ellenség reagálni tud, és reagálj gyorsabban, mint ahogy az ellenség manőverezni tud;
- *főerőkifejtés iránya, vagy másnéven a súlypont*: döntő helyen és időben az ellenséggel szembeni erő- és eszközfölény megteremtése;
- *meglepés*;
- *összefegyvernemi harc*, vagyis a fegyvernemek és a szakcsapatok olyan célszerű csoportosítása, mely lehetőséget biztosít a saját erők erős oldalának kihasználására az ellenség gyenge oldala ellen;
- *rugalmasság*, mely lehetővé teszi a helyzetek gyors és hirtelen változására adott megfelelő reakciókat, ami elsősorban a kiképzésen keresztül, valamint a csapatok megfelelő csoportosításán keresztül érhető el;
- *decentralizált vezetés*, amit a német küldetésorientált vezetés így ír le: „a manőverező harcban haszontalanok azok az egységek és parancsnokok, amelyek/akik csak a kiadott parancs végrehajtására képesek – vagy csak várnak a parancsra.”⁵

„Bár a kiképzési utasítások megkötötték [Stromfeld] kezét, mégis talált módot, hogy saját nevelési és kiképzési elveit is érvényesítse. A lélektelenül, vasfegyelemmel végrehajtott gyakorlatok helyett önállóságra nevelte katonáit.”⁶

A szovjet hadtudomány a következőkben fogalmazza meg a háború alapelveit hadművelleti és harcászati szinten a siker kivívása érdekében:⁷

- *sebesség*: a manőverszabadság kivívása és a harci műveletek magas tempójának fenntartása;
- *erőkoncentráció* a fő erőikifejtés irányába, ezáltal a döntő helyen és időben az ellenséggel szembeni erő- és eszközfölény megteremtése;
- *meglepés*;
- *agresszivitás a harcban*: a támadótevékenység szünet nélküli végrehajtásában, az áttörés végrehajtásakor és az üldözés során;
- *a harcérték megőrzése*: megvalósítható (a) az erők és eszközök megfelelő felkészítésével és a csapatok megfelelő csoportosításával, (b) a vezetés folyamatos fenntartásával, (c) valamint a kezdeményezőkézség fenntartásával;

² Stromfeld Aurél (1878–1927) vezérkari ezredes, a magyar Vörös Hadsereg legendás hadvezére és vezérkari főnöke volt a Tanácsköztársaság idején.

³ Creveld et al. 1994, 3.

⁴ Uo. 3–7.

⁵ Uo. 7.

⁶ Hetés–Horváth 1959, 19.

⁷ Donnelly 1982, 1595.

- *realisztikus tervezés*: annak biztosítása, hogy bármely művelet célja és terve megfeleljen a helyzet realitásainak, ne akarjon se többet, se kevesebbet;
- *az együttműködés biztosítása*: fegyvernemek, szakcsapatok és eszközeik célok, irányok, feladatok szerint térben és időben összehangolt, egységes elgondoláson alapuló együttes tevékenysége a harc sikere érdekében;
- *mélység*: egyidejű csapások végrehajtása az ellenség teljes hadműveleti mélységében, beleértve az ellenség harci moráljának csökkentését is.

POLITIKAI ÉS KATONAI VISZONYOK MAGYARORSZÁGON 1918 NOVEMBERÉTŐL 1919 MÁJUSÁIG

Az első világháborút a központi hatalmak elvesztették, annak minden negatív következtével együtt. Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlott, és kezdetét vette a történelmi Magyarország felosztása. Ebben az időszakban a Károlyi Mihály⁸ vezette kormány politikája az országot igen kedvezőtlen helyzetbe hozta, aminek következtében a szomszédos országok felbátorodtak, hogy a kialakult helyzetet kihasználva minél nagyobb területeket csatolhassanak el az ország területéből.

A helyzet súlyosságát jól jellemezte a Károlyi-kormány hadügyminiszterének, Linder Bélának⁹ az elhíresült mondása: „Nem kell hadsereg többé! Soha többé katonát nem akarok látni!”¹⁰ Ezek a kijelentések azonban nem maradtak meg a szavak szintjén, hanem megkezdtek ennek gyakorlati végrehajtását is, figyelmen kívül hagyva annak valós következményeit, mellyel Magyarországot egy igen kedvezőtlen nemzetbiztonsági helyzetbe sodorták, lényegében védtelenné téve bármilyen külső katonai behatással szemben. „November végéig már 700 ezer, december végéig pedig már 1 200 000 katona szerelt le.”¹¹ A Károlyi-kormány akkor jött rá tévedése súlyosságára, amikor is 1818. november 13-án Belgrádban Henrys¹² francia tábornokkal és Živojin Mišić¹³ szerb vajdával Linder Béla aláírta azt az egyezményt, melynek hatásai Magyarországra nézve igen súlyosak voltak, s tovább fokozta az ország kiszolgáltatottságát. Az antanthatalmak¹⁴ azonban még az ebben a szerződésben foglaltakat sem kívánták betartani, és folytatták az országgal szembeni katonai felvonulásukat. Károlyi Mihály így jellemezte a helyzetet: „Tudomásul kell venni, hogy az antant csupán egyetlen jogalapot ismer el: az erősebb jogát, s ezt magasabb rendűnek tekint mindennél, még a saját maga által aláírt szerződésekénél is.”¹⁵

⁸ Károlyi Mihály gróf (1875–1955) magyar politikus, miniszterelnök (1918–1919).

⁹ Linder Béla (1876–1962) magyar katonatiszt és politikus, a Károlyi-kormány hadügyminisztere.

¹⁰ Liptai 1979, 19.

¹¹ Uo. 22.

¹² Paul Prosper Henrys (1862–1943) francia tábornok fontos szerepet játszott különösen a balkáni hadszíntéren és Közép-Európában. 1917 decemberétől ő lett a Francia Keleti Hadsereg (Armée d'Orient) parancsnoka.

¹³ Živojin Mišić (1855–1921) szerb vajda (tábornagy), aki Szerbia egyik legjelentősebb katonai vezetője volt az első világháború során, a háború végén a szerb vezérkar főnöke.

¹⁴ Az első világháborús antanthatalmak (vagy hármass antant) a központi hatalmakkal szemben álló szövetségi rendszer volt, melyet alapvetően Franciaország, Nagy-Britannia és Oroszország alkotott.

¹⁵ Liptai 1979: i. m. 31.

A felismerés hatására a leváltott Linder Béla helyére Károlyi Bartha Albert¹⁶ vezérkari alezredes nevezte ki, majd utána Böhm Vilmos¹⁷ következett. Itt ismét bebizonyosodott, hogy egy hadsereget igen könnyű feloszlatni, de nagyon nehéz helyette újat létrehozni. „A hadseregben maradtak – 1918 végén 3529 hivatásos és 4200 tartalékos tisztet tartottak szolgálatban – többségükben egyre reménytelenebbnek látták azt a katonai jövőt, amelyet az új rendszer ígért számukra. A hadsereg leszerelésére irányuló törekvések, a tisztikar tekintély csökkenése és a katonatanácsok szerepének növekedése a távlattalanság érzését keltette bennük. A kormány pacifista propagandája éles ellentétben állott neveltetésükkel, gondolkodásmódjukkal, s nem utolsósorban személyes érdekeikkel.”¹⁸

„...a tisztikar nagy része csak formálisan, vagy egyáltalán nem látott el szolgálatot.”¹⁹ „Különösen a csapatszolgálatról húzódoztak. A csapatnál egyre inkább a katonák forradalmi tanácsai tartották kezükben a vezetést, és a tisztek ezt nehezen tűrték el.”²⁰ A helyzet annyira reménytelennek bizonyult egy ütőképes hadsereg felépítésére, hogy 1919. február 25-én Stromfeld Aurél ezredes és Urváry²¹ ezredes a következő indokkal adta be a lemondását: „...a hadsereg újjászervezésére irányuló törekvések teljesen kudarcot vallottak. A jelenleg főnnálló úgynevezett hadsereg [...] még inkább felbomlott, mint amennyire öt hét előtt volt. A vidéken lévő haderő egy tekintélyes része fölözlatott, a legénység zöme szabadságoltatott – írták. Kifogásolták, hogy a parancsnoki hatalom a tisztek kezéből kisiklott és azt a bizalmi testületek gyakorolják. A bizalmi testületeket pedig sem a minisztérium, sem más parancsnokság, hanem a Budapesti Katonatanács irányítja, amely lassanként országos katonatanács jelleget vesz fel – hangoztatták. Az adott helyzetben a felelősséget nem akarták tovább vállalni, és ezért kérték az állásukból való felmentést.”²² Böhm azonban Stromfeld lemondását katasztrófának tartotta, ezért a rákövetkező napon rendkívüli pártvezetőségi ülést hívott össze, ahol megígérték Stromfeldnek, hogy még nagyobb erővel fogják támogatni a toborzást, így a lemondás kérdése lekerült a napirendről.

A munkás direktóriumok működését Szamuely Tibor²³ a következőképpen jellemezte: „Mindegyik munkásdirektórium a legképtelenebb intézkedéseket csinálja és a központból nem ment ki semmiféle intézkedés még a politikai komisszáriusok részére sem.”²⁴

A kialakult helyzetben gyökeres változás csak akkor állt be, amikor a Forradalmi Kormányzótanács rendeletével ellentétben – mely szerint a munkásalakulatok parancsnoki pozícióiba csak munkásokat lehetett volna helyezni, és a hivatásos tisztek csak tanácsadói jogkört láthattak volna el –, Haublich József²⁵ az utasítás ellenére mégis hivatásos tiszteket helyezett a parancsnoki beosztásokba, és magát is velük vette körül, ezek után kezdett

¹⁶ Bartha Albert (1877–1960) magyar katonatiszt és politikus volt, a Károlyi Mihály vezette kormány hadügyminisztere.

¹⁷ Böhm Vilmos (1880–1949) meghatározó magyar szociáldemokrata politikus, miniszter és diplomata volt, aki kulcsszerepet játszott az 1918–1919-es forradalmi időszakban.

¹⁸ Liptai 1979: i. m. 49.

¹⁹ Uo.

²⁰ Uo.

²¹ Urváry Lajos vezérkari ezredes a 20. század elejének jelentős katonája volt, aki főként az első világháborúban és 1918 végén a Károlyi-kormány hadügyminisztériumában dolgozott, ahol Böhm Vilmos hadügyminiszter munkatársa volt.

²² Liptai 1979: i. m. 64.

²³ Szamuely Tibor (1890–1919) magyar kommunista politikus és újságíró volt, aki az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság egyik legbefolyásosabb és legrettegettebb vezetőjeként vált ismertté.

²⁴ Liptai 1979: i. m. 80.

²⁵ Haubrich József (1883–1939) magyar szociáldemokrata politikus, aki kulcsszerepet játszott a 20. század eleji eseményekben, a Magyar Tanácsköztársaság idején hadügyi népbiztos, majd a Peidl-kormány hadügyminisztere volt.

a hadsereg működőképes arcot mutatni.²⁶ „A Forradalmi Kormányzótanács kommunistáinak nem voltak illúziói a régi katonai szakemberekkel kapcsolatban. Azonban tisztában voltak azzal, hogy nélkülök nem lehetett megszervezni és vezetni a Vörös Hadsereget.”²⁷ „Sokan úgy gondolták közülük, hogy a megszállt területek visszaszerzéséig támogatják a proletárdiktatúrát...”²⁸

Innentől kezdve a Vörös Hadsereg szervezetében „a hadosztályok, dandárok és ezredek parancsnoki beosztásaiban csaknem kivétel nélkül volt aktív tisztek tevékenykedtek, a politikai megbízottak elsődleges feladatául a Hadügyi Népbiztosság ezek ellenőrzését állította”.²⁹

Ezek alapján kijelenthető, hogy a Vörös Hadsereg csak nevében volt vörös, mert mindaddig, amíg a volt aktív tiszti állomány szakmaiságát és hazaszeretetét elnyomták, a Vörös Hadsereg nem mutatta a működőképesség jeleit. Miután a volt aktív tiszti kar kezébe vette a Vörös Hadsereg irányítását, minden megváltozott, a hadsereg elkezdett működni.

„...fiatal tisztek maguk mögött tudva a világháború négy esztendejének több tíz hónapos első vonalbeli szolgálatát, sok esetben a vezérkari képzettséget és szolgálatot, komoly szakmai háttérrel biztosított a Vörös Hadsereg általában és elsődlegesen politikai szempontból kiválogatott legmagasabb beosztású parancsnokainak!”³⁰

A munkás alakulatok és az első világháborút megjárt veteránok közötti különbséget jól jellemzi a 4. hadosztály parancsnokságának 1919. június 24-én született kérvénye, mely szerint a jövőben kerülni kell a kizárólag munkásokból álló századok és zászlóaljak létrehozását, mert „azok mindig felmentve lévén sem hadi tapasztalatokkal nem bírnak, sem a tüzet nem állják; a fáradalmakat sem viselik el.”³¹

„Az eddigiek összegzéséként, úgy vélem, elfogadhatjuk azt a megállapítást, miszerint a Magyar Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének parancsnoki és tiszti karát az Osztrák–Magyar Monarchia hadseregének és a volt magyar királyi honvédségnek az alacsonyabb rendfokozatú hivatásos és tartalékos tisztjei alkották. A Vörös Hadseregben történt szolgálatvállalásukat elsősorban a haza védelme inspirálta.”³²

AZ ELLENSÉG HELYZETE 1919. MÁJUS 22-ÉN

A Duna–Tisza között:

Hírszerzői jelentések szerint május 2-től kezdődően a szerb erők átcsoportosítása volt folyamatban Bajáról és Szabadkáról Bátaszéken és Újvidéken át az olasz arcvonalra.³³

„Május 15-én Szabadkáról és Bajáról visszatért megbízható kémek jelentése, hogy a szerb csapatoknál nagy előkészületek folynak, csapatok menetkészek és hogy támadási szándékra következtek, most már teljesen érthető, mert a szerb csapatok zöme az említett városokat tényleg elhagyták, azonban Laibach³⁴ irányában. – Újabban francia csapatok Szabadkán nem állapítottak meg.

A jelenleg visszamaradt szerb csapatok aligha lesznek támadásra alkalmazhatók.”³⁵

²⁶ Liptai 1979: i. m. 84.

²⁷ Uo. 85.

²⁸ Uo.

²⁹ Uo. 86.

³⁰ Szakály 1989, 18.

³¹ Révész 2019, 226.

³² Szakály 1989, 20.

³³ Hetés–Horváth 1959: i. m. 218.

³⁴ A mai Ljubljana, Szlovénia fővárosa.

³⁵ Hetés–Horváth 1959: i. m. 219.

Szeged:

„Utóbbi napokban beérkezett jelentések szerint a francia csapatok Arad–Temesvár–Nagyikikinda tájékáról Szeged körül összpontosítottak [...] Május 13-án De Lobit³⁶ tábornok hadseregpapancsnok Szegeden csapatszemlét tartott, melyen kb. 25 000 francia katona vett részt.

A három hadosztály és lovas dandár összevonása Szeged környékén, továbbá, hogy De Lobit tábornok hadseregpapancsnok székhelyét Újvidékről szegedre áttette, Franchet d'Esperay³⁷ tábornok, a keleti haderők főparancsnoka Aradon megjelent, mindenesetre támadási szándékra vall.”³⁸

Román erők:

„A Tisza vonalon a románok sorhadosztályait (2., 6. és 7.) felváltotta három, erdélyi lakosokból, újonnan alakított hadosztály (16., 18., 19.) és a sorhadosztályokat részben tartalékba vonták vissza, részben Besszarábiába szállították el. Hogy mely hadosztályok maradtak tartalékban, biztosan nem ismeretes. Május 17-én átszökött román hadnagy ugyan azt állítja, hogy az 1. hadosztály Békéscsabán, a 2. hadosztály Nagyváradon, és a 20. hadosztály Debrecen környékén van tartalékban, ami azonban, tekintettel a besszarábiai helyzetre, nem nagyon valószínű. Minden esetre, a román hadvezetésnek lesznek tartalékai a Tisza vonala mögött, mivel a Tiszán álló erdélyi hadosztályokban nem bízhat, és ezért esetleges ellentámadásokra, sorcsapatokra szüksége van.

Támadásra a román csapatok aligha lesznek felhasználhatók, ha antant segítséget nem kapnak.”³⁹

Összességében megállapítható, hogy az északi hadjárat végrehajtásához szükséges előfeltételek megteremtődtek, egyrészt, az antantországok között fennálló ellentétek miatt („ellentét angolok és franciák között, német békeszerződés aláírása”),⁴⁰ másrészt a szerbek támadása, más irányú tevékenységük miatt nem volt valószínű, harmadrészt a románok támadásra önállóan nem képesek, hacsak a franciáktól támogatást ahhoz nem kapnak.⁴¹

„A hír, hogy május 20-án Bajánál 14 uszály hajón angol csapatok érkeztek volna, eddig még nincs felderítve és nem is valószínű.”⁴²

A kialakult helyzet alapján a Vörös Hadsereg parancsnoksága elhatározta, hogy a Tisza és Losonc közötti területen megkezdje a szükséges felkészülést egy esetleges nagyobb támadó hadművelet végrehajtásához.⁴³

A szlovákiai területen állomásozó csehszlovák hadsereg gyalogság terén háromszoros, a tüzérség terén pedig kétszeres túlerőben volt az északi fronton lévő magyar csapatcsoporthoz képest.

A keleti arcvonalon a román fölény több mint kétszeres volt, a tüzérség pedig háromszoros túlerővel rendelkezett.

³⁶ Paul de Lobit (1860–1938) francia tábornok volt, aki meghatározó szerepet játszott Magyarország első világháború utáni történetében.

³⁷ Louis Franchet d'Espèrey (1856–1942) kiemelkedő francia katonatiszt, az első világháború egyik legsikeresebb antanthadvezére, aki 1921-től francia marsall volt.

³⁸ Hetés-Horváth 1959: i. m. 219–220.

³⁹ Uo. 220.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Uo.

⁴² Uo. 221.

⁴³ Uo.

A déli arcvonalon a Vörös Hadsereg erőivel szemben – csak az első lépcsőben elhelyezkedő francia egységek erejét figyelembe véve is – hatszoros volt a túlerő.⁴⁴

A HADJÁRAT TERVE

A magyar Vörös Hadsereg vezetése számított arra, hogy ez a támadó hadműveleteknek kedvező helyzet nem tart sokáig, és az ellenséges erők, ha a körülményeik kedvezőbben alakulnak, együttesen kívánják a támadást Magyarország ellen megindítani. Meg kellett kísérelni, hogy az ellenséges hadseregeket egyenként kényszerítsék visszavonulásra. Világos volt, hogy a magyar Vörös Hadsereg csak abban az esetben lehet sikeres a túlerővel szemben, ha egyenként semmisíti meg az ellenséges haderőket.⁴⁵

A korábbi tapasztalatok alapján még egy érv szolgált a támadó hadművelet megindítása mellett: „Csakis ezen eljárás vezethet a csapatok jelenlegi állapotánál sikerre, miután beigazolódott a Tiszától keletre vívott harcokban, hogy a védőleg magatartás rosszul összeforrott csapatokat szétzör, míg a támadás tüze még a heterogén elemeket is összeforrasztja, mint ezt az V/3-i szolnoki ellentámadás fényesen igazolta.”⁴⁶

Abban a kérdésben, hogy az első csapást melyik ellenséges haderő ellen kell végrehajtani, egységes álláspont alakult ki. Ez a kialakult helyzet függvényében nem lehetett más, mint a csehszlovák hadsereg, ugyanis a déli fronton a francia és a délszláv csapatok ellen indított támadás kedvező helyzetet teremtett volna a román és csehszlovák hadseregek számára, hogy a Magyar Hadsereget hátba támadják.

A Tiszántúlon állomásozó román csapatok elleni támadás ellen az szólt, hogy egyrészt az ott állomásozó román csapatok pihentek voltak, másrészt a támadást a folyóra támaszkodó ellenség ellen kellett volna végrehajtani, végül a szemben álló erőkkel szemben nem lehetett volna a szükséges erőkoncentrációt létrehozni, ugyanis az északi front biztosítására csapatokat kellett volna hátrahagyni, mivel a csehszlovák csapatok valószínűleg kihasználták volna a Vörös Hadsereg tiszántúli lekötöttségét.

A csehszlovák hadsereg megtámadása mellett szólt az a tény is, hogy ez a hadsereg létszám, felszerelés, szervezettség tekintetében elmaradt a többi ellenséges hadseregtől. Az északi irányba történő támadás a leggyengébbnek tartott csehszlovák hadsereggel szemben biztosíthatta a legnagyobb sikert a magyar hadsereg számára, melyet a kezdeti várható sikerek tapasztaltabbá, összekovácsoltabbá és harcedzettebbé tehettek.

Fontos megjegyezni, hogy egyrészt a támadás végrehajtásával lehetett volna biztosítani a nógrádi és a borsodi iparvidék magyar kézen tartását is, másrészt a csehszlovák hadsereg szétverésével lehetett volna biztosítani, hogy a későbbi, román hadsereg elleni támadó hadműveletek során semmi ne veszélyeztesse a Vörös Hadsereg hátát.

1. ábra Stromfeld Aurél százados, 1906
(Fotó: HTM-72135)

⁴⁴ Liptai 1960, 114–116.

⁴⁵ Liptai 1979: i. m. 181.

⁴⁶ Hetés–Horváth 1959: i. m. 211.

A katonai szakemberek többsége azt az álláspontot képviselte, hogy az ellentámadást az északi front nyugati szárnyán, a Kisalföldről nyugati, északnyugati, az Ipoly folyótól Pozsony, Nyitra, Trencsén irányába kell végrehajtani. Ennél az iránynál csak kisebb terep-akadályok jöhetnek számításba, és ez az irány vezetett leggyorsabban a Vág völgyébe, így a cseheknek Felső-Magyarországot ki kellett volna üríteniük.

E hadműveleti elgondolás ellen szólt, hogy ebben a hadműveleti irányban a csehszlovák hadsereg pihentebb erői helyezkedtek el, ezért harcértékük nagyobb volt, továbbá a nyugati irányba előretörő magyar csapatok jobb szárnyát veszélyeztették volna azok az erők, melyeket Közép- és Kelet-Szlovákiában összpontosítottak, valamint a Dunán való átkeléshez nem állt rendelkezésre elegendő átkelőeszköz. S végül még egy érv szólt az északnyugati támadási irány ellen, mégpedig az, hogy a Vörös Hadsereg egy jelentős részét már Miskolc–Ózd térségében összpontosították. E csapatoknak nyugatra történő csoportosítása veszélyeztette volna az északi iparvidékek biztonságát.

A Kassa–Eperjes irányban végrehajtott ellencsapással azonban szét lehetett verni a cseh–román korridort, mely kedvező feltételeket biztosított elsősorban a csehszlovák, majd másodsorban a román hadsereg ellen tervezett ellencsapásnak.

A főcsapás irányának Kassa–Eperjes irányában történő meghatározása az ellenség már korábban jelentős veszteséget szenvedett, demoralizált erői ellen kerülne végrehajtásra, illetve a román hadsereg északi szárnyának megtámadásához kedvezőbb átkelőhelyek állnának rendelkezésre a Tisza északi szakaszán.

Fontos szempont volt az is, hogy a nógrádi és a borsodi iparvidék jobb hadtápvídek volt, mint a Dunántúl.⁴⁷

Ezek alapján, politikai és gazdasági okokból a hadsereg-parancsnokság elhatározta a cseh–román haderők belső szárnyának áttörését.⁴⁸ Az északi ellentámadás végrehajtására szóló, 1919. május 27-én kelt parancs⁴⁹ így szólt:

„A hadseregparság szándéka cseh–román haderők belső szárnyát áttörve a cseheket megverni és azután a Tiszán átkelve a román haderő ellen fordulni.

A végrehajtásra a következő csoportok alakíttatnak:

III. hadtest. Ennek alárendelve az 1., 4., 6. és 5. ho.-ból a 10. ddr. parság a Bessenyő, Sajószentpéter, Sajókazinc környékén lévő erőkkel.

Az 5. ho. többi részei (május 29. del. 12 h-tól).

A 3. ho.

Az 1 ddr.

Feladatok:

ad 1. A Tisza és Bodva völgy között erős déli szárnyal Sátoraljaújhely, Kassa és Torna mint főirányokkal előnyomulva lehetőleg gyorsan Sátoraljaújhely-Kassa-Szepesi vonalat elérni.

A hadseregparság óhaja, hogy a május 29-iki támadást az azonnali előnyomulás és érelyes üldözés kövesse.

Már az előnyomás végrehajtáskor igyekezni kell a május 29-iki támadást végrehajtó 1. ho-t hadtest tartalék gyanánt visszatartani.

ad 2. Az 5. ho. május 29-én Rimaszombatot megszállja, és igyekezzék a támadás után közvetlenül kis különítményeket Rozsnyó és Tiszolc felé kiküldeni. Főerejét két részben, még

⁴⁷ Liptai 1979: i. m. 180–184.

⁴⁸ Uo. 184.

⁴⁹ Hetés–Horváth 1959: i. m. 222.

pedig nagyobb erőket Putnok-Bánnréve környékén, a Rimaszombat megszállására kirendelt erőket Rimaszombat környékén gyülekeztetni.

A hadseregparáság az 5. ho-t hadsereg tartaléknak tekinti, amelyet a viszonyoknak megfelelően fog vagy vasúton, vagy gyalog menetben további alkalmazási helyére eltolni.

ad 3. A 3. ho. feladata 29-én Losoncot megszállni, és a bevétele után azonnal kiválogatott csapatokból, összeállított erős különítményt Zólyomra előretolni. A ho. zöme ugyanúgy mint az 5. ho-é, szintén mint hadsereg tartalék számít és Losonc környékén helyezendő el. A ho. zömének feladata egyelőre az Ipoly északi partján álló cseh erőket végleg visszavetni és lehetőleg megsemmisíteni.

ad 4. Az 1. ddr. május 29-én ne hírszerző különítményeket küldjön ki, hanem erős különítményeket Lévára toljon előre. Mihelyt ezen különítmény hatását érezteti, a Duna-hajórajjal összeműködve az Ipolyság-Szob között álló erőket a Garamig tolja előre. Nagyobb csoportok Kisoroszka és Párkányra irányítandó.”⁵⁰

„...a csapatok a legnagyobb eréllyel, körültekintéssel és sablonoktól ment merészséggel hajtsák végre a fenti irányelveket.”⁵¹

A magyar Vörös Hadsereg parancsnoksága úgy számvetett, „hogy nem egészen egy hét leforgása alatt olyan csapást tud mérni a csehszlovák hadsereg keleti szárnyára, amelyet az hosszabb ideig nem tud kiheverni...”⁵²

A SZEMBEN ÁLLÓ FELEK ERŐVISZONYAI

A támadás megindulásakor a csehszlovák hadsereg Szlovákiában és Kárpát-Ukrajnában több mint 90 zászlóaljjal és 32 üteggel rendelkezett. Kárpát-Ukrajna területén állomásozott a 3. csehszlovák hadosztály és az I. dandár. „Ezek együttesen 12 zászlóaljat és öt üteget képviseltek. A lengyel határ mentén, északon a 30. ezred alakulatai helyezkedtek el (3 zászlóalj). Az Ondava és a Tapoly vonalától nyugatra a 6. csehszlovák hadosztály egységei álltak. A hadosztály ereje 39 és fél zászlóalj, 5 üteg és 1 páncélvonat volt. Kassán, a Nemzetvédelmi Minisztérium közvetlen alárendeltségében állomásozott az eredetileg a 3. hadosztályhoz tartozó VI. gyalogdandár. Ennek öt zászlóalja és két ütege volt. Hennocque tábornok, a szlovákiai haderő Keleti-csoportjának parancsnoka tehát 59 zászlóaljjal és 13 üteggel rendelkezett.

A szlovákiai csehszlovák haderő Nyugati-csoportjának alárendeltségébe a Losonci-csoport, a 7. és a 4. hadosztály tartozott. A Losonci-csoport alárendeltségébe a III. dandár kiválása után 17 zászlóalj és 10 üteg tartozott.

A csehszlovák hadosztály egységei széles arcvonalon szétszórva, az Ipolytól nyugatra, Párkányánána – Nyitra – Pozsony és a Duna vonala között álltak. A 7. hadosztály erejét az északi hadjárat megindulásakor 12 zászlóalj és 8 üteg képezte. A Nyugati-csoport területén helyezkedett el a prágai Nemzetvédelmi Minisztérium közvetlen alárendeltségébe tartozó 4. hadosztály is. A hadosztály 8 zászlóaljból állt. A hadműveletek során e hadosztály csapatai is bevetésre kerültek.”⁵³

Gyalogsági erők tekintetében tehát jelentékenynek tekinthető túlerőben voltak. „A csehszlovák [...] hadvezetés – mivel tudott a Magyar Hadsereg készülő ellentámadásáról – május végén és júniusban megfeszített erővel igyekezett szlovákiai hadseregének erejét növelni. Cseh-

⁵⁰ Uo. 222–223.

⁵¹ Uo. 223.

⁵² Liptai 1979: i. m. 185.

⁵³ Uo. 185–186.

és Morvaországban új alakulatokat szerveztek, ezeket sürgősen Szlovákiába irányították. Meggyorsították az olaszországi önkéntesekből szervezett csapatok Szlovákiába irányítását. Jelentős segítséget kaptak Franciaországból is. A csehszlovák [...] hadsereg egész légierejét a Franciaországból kapott gépekből és jórészt francia pilótákkal hozták létre. Először csak két repülőegységet szerveztek, rövidesen azonban érkezett még Franciaországból 115 volt német, valamint 65 francia repülőgép.”⁵⁴

Május 30-án a magyar hadsereg főparancsnokságának 115 zászlóalj, 100 géppuskás-, 10 és fél lovasszáhad és 58 üteg állt rendelkezésére. A főparancsnokság a támadás végrehajtására a III. hadtestet (1., 4., 6. hadosztály, 3., 10. dandár), az 5. és a 3. hadosztályt, valamint az önálló feladattal rendelkező 1. dandárt jelölte ki. Ezek alárendeltségébe együttevén 73 zászlóalj és 46 üteg tartozott. Az igénybe vett erőknél több mint felét a jobb szárnyon lévő főirányban, a mintegy 250 km-t kitevő arcvonal egynegyed részén vonták össze, hogy itt erőfölényt biztosítsanak részükre.⁵⁵

„A fenti adatok azt mutatják, hogy a Vörös Hadsereg még a támadás főirányában sem rendelkezett jelentős túlerővel az ellenség csapataival szemben.”⁵⁶

AZ ÉSZAKI HADJÁRAT LEFOLYÁSA

A Vörös Hadsereg 1919 júniusában, az északi arcvonalon végrehajtott harcászati tevékenységeit – az északi hadjárat időszakában – három fő szakaszra oszthatjuk:

A május 30. és június 9. közötti időszak a kezdeti, sikeres előrenyomulás időszakát foglalja magában (*írásomban ezt az időszakot vizsgálom – G. J. Sz.*).

A június 10. és 16. közötti időszakot az arcvonal átmeneti megszilárdulása és a csehszlovák hadseregnek a kezdeményezés átvételére irányuló kísérletei jellemezték.

Június 17. és június 24. között a Vörös Hadsereg újabb támadást indított, ezúttal az arcvonal nyugati részén. E szakasz eseményei a fegyverszünettel értek véget.⁵⁷

Harcok május 30. és június 9. között

Május 30. (péntek)

A Vörös Hadsereg támadása az első napon erős ellenállásba ütközött.

A főirányban támadó III. hadtest jobb szárnyán az 1. hadosztály nem tudta teljesíteni napi feladatát: a román csapatok kemény ellenállása miatt nem tudott átkelni a Hernádon.

A 6. hadosztály a Hernád völgyében észak felé haladva tért nyert: heves ellentámadások ellenére elérte a Szikszó–Frank-hegy vonalat, de a jobb szárnya szintén elakadt a Hernádnál.

4 óra 30 perc: „Lassan világosság ömlik el a földeken és hirtelen ta-ta-ta [...] megszólaltak a hidat verő cseh géppuskák. A 32-esek meg a 46-osok ügyet sem vetnek rá. Némán és határozottan törnek előre. Most ágyúlövések teszik még hangosabbá a csatatér lármáját. A cseh ágyúk srapselezik a rajvonalat [...] A zászlóaljak ötös hullámban, szinte ütemesen haladnak előre. És senki, egyetlen ember sem hátrál meg [...] 5 óra 20 perc, élénk csattanás a vonalunk mögött: megszólaltak az ütegeink. Eddig hallgattak az ágyúink, mert figyelték a cseh ágyúk kilövését, de most már döntő súllyal léptek akcióba. Négy üteg döngött szakadatlanul,

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Liptai 1960: i. m. 326.

⁵⁷ Tóth 2002, 35–36.

gyorsan elhallgattatták a csehek négy kis ágyúját. A terv tehát fényesen sikerült, megleptük és készületlenül találtuk az ellenséget.”⁵⁸

A 10. dandár a Bódva völgyében Edelény felé sikeresen nyomult előre.

Az 5. hadosztály jobb szárnyán a 65. dandár Putnok és Bánréve irányában sikeresen tört előre, a Rimaszombat felé előrenyomuló 39. dandár azonban Feled és Várgede között erős ellenállásba ütközött.

A 3. hadosztály a 46. dandárral a jobb szárnyról, a 80. dandárral pedig a bal szárnyról indult Losonc átkarolására.

Sikeresen zárta a támadás első napját az 1. dandár is, amelynek több irányban sikerült áttörnie az ellenség védelmét.⁵⁹

Május 31. (szombat)

A támadás második napján a 6. hadosztály a Hernád völgyében Csobád–Léh–Homrogd vonalát, a 10. dandár Edelényt érte el.

Az 5. hadosztály 39. dandárának sikerült megtörnie a Feledtől északra védekező ellenség ellenállását, és estére bevonult Rimaszombatba.

A 3. hadosztály lényegében a 30-án elért pozíciókban maradt.

Az 1. dandár jobb szárnya Korpona felé nyomult előre, a bal szárnyon levő csapatai a garamkövesdi híd birtokbavételéért harcoltak.

A legkevesebb sikerrel e napon is az 1. hadosztály támadási kísérletei jártak. A román csapatok szívósan védekezve, erős tűzérségi tűzzel verték vissza a hadosztály ezredeinek a Miskolcért vívott harcokban kimerült katonáit.

„Stromfeldet joggal nyugtalanította, hogy éppen ott nem sikerül jelentős győzelmet elérni, ahol az offenzíva tervei szerint a legfontosabb lenne: a jobb szárnyon, az 1. és a 6. hadosztály támadási sávjában.”⁶⁰

„Stromfeld úgy döntött, hogy az első hadosztály mellett a Hernád mögött álló román csapatok védelmének áttörésére beveti az addig tartalékban tartott 4. hadosztályt is, és teljesíti a 6. hadosztály parancsnokságának a 46. dandár visszaadására vonatkozó kérését.”⁶¹

A magyar hadsereg offenzívája még csak második napja folyt, de máris igen súlyos helyzetbe hozta a csehszlovák csapatokat. A csehszlovák III. dandár parancsnoka jelentette, „hogy a csapatai teljesen demoralizálódtak, a felszerelés és egyéb anyagok hiánya miatt már elvesztették harcképességüket”.⁶²

A csehszlovák kormányzat súlyosnak ítélte a magyar Vörös Hadsereg támadása nyomán kialakult helyzetet. A Losonc körzetében levő csapatok vezetését ellátó Vojtěch Letovský⁶³ tábornokot felmentették beosztásából, és Šnejdárék⁶⁴ ezredest kinevezték a losonci csoport, illetőleg az abból szervezett 4. hadosztály élére.⁶⁵

⁵⁸ Liptai 1979: i. m. 189–190.

⁵⁹ Tóth 2002: i. m. 36.

⁶⁰ Liptai 1979: i. m. 193.

⁶¹ Uo. 194.

⁶² Uo.

⁶³ Vojtěch Letovský 1914-ben az osztrák–magyar hadsereg kötelékében szolgált, később a csehszlovák hadsereg altábornagyaként az úgynevezett „Losonci csoport” vezetője volt.

⁶⁴ Josef Šnejdárék (1875–1945) neves csehszlovák katonatiszt és tábornok volt, aki kalandos életútjáról és a Magyar Tanácsköztársaság elleni harcairól ismert.

⁶⁵ Tóth 2002: i. m. 37–38.

Június 1. (vasárnap)

Június elsején jelentős sikereket értek el a magyar támadó csapatok az északi arcvonal jobb szárnyán is.

A III. hadtest azt a feladatot kapta, hogy a Hernádon történő átkelést június 1-jén hajtsa végre, az ellenséget verje vissza, majd a legerélyesebben Szerencs felé üldözzék.⁶⁶ „Az ellenségnek nem szabad időt adni, hogy ismét összeszedje magát.”⁶⁷

A III. hadtest frontszakaszának jobb szárnyán összevont húsz üteg hatásos előkészítő tüze után a 1. és a 4. hadosztálynak sikerült átkelnie a Hernádon, és áttörnie a románok védelmét. A 4. hadosztály Tiszalúc elérése után Szerencs felé, az 1. hadosztály Bodrogkeresztúr felé nyomult előre. „Hajnalban húsz üteg kezdte meg az 1. és a 4. hadosztály, valamint az addig hadseregtartalék 3. dandár támadásának tűzérési előkészítését. A kisebb űrméretű lövegek kórusába hat óra harminc perckor bekapcsolódott egy 30,5 cm-es mozsárágyú bömbölése is. A hatásos tűzérési előkészítés, majd a csapatok lendületes támadása megtörte a román védelem ellenállását.”⁶⁸

„Úgy a csapat, mint a repülők jelentik, hogy Tiszalúctól keletre és északra pánikszerűen vonul vissza úgy a román gyalogság, mint tűzérség.”⁶⁹

Sikeres volt a 3. dandár támadása is. A 10. dandár az esti órákra Szendrőt érte el.

Az 5. hadosztálynak a Sajó völgyében előrenyomuló 5. ezrede Tornalja elfoglalása után Sajógömörig jutott.

A 3. hadosztály csapatai e napon sikeresen háritották el az ellenség Losonc visszaszerzésére irányuló ellentámadásait.

Az 1. dandár egy-egy különítménye Selmezbánya és Korpona felé tört előre, egy tűzérséggel megerősített zászlóalja Lévát foglalta el, egy csoport a dunai flottilla és a tűzérség tűzétől támogatva behatolt Párkányánára, és azt hídfőszzerűen megszállta.

„A hadtest előnyomulását az egész vonalon a legerélyesebben folytassa. – Nem szabad megengedni, hogy az ellenség utóvédei folyamatos előnyomulásunkat késleltessék. Legerélyesebb üldözés által egy másik csatát takarítunk meg.”⁷⁰

A hadseregparancsnokság azzal számolt, hogy a Tiszán való átkelés feltételei hamarosan megvalósíthatók, ezért a 8. hadosztályt a Dunántúlról Miskolcra csoportosította át a megfelelő tartalékképzés céljából.⁷¹

Június 2. (hétfő)

A Vörös Hadsereg parancsnoksága június 2-ára a csapatok alapvető feladatának azt határozta meg, „hogy kíméletlenül, minden erő kihasználásával üldözzék a visszavonuló ellenséget”.⁷²

Az újonnan kinevezett csehszlovák parancsnokok nehéz helyzetbe kerültek. Hennocque⁷³ tábornok, a szlovákiai haderő keleti hadtestének parancsnoka tisztában volt azzal, hogy a magyar csapatok előrenyomulása a Hernád és a Bódva völgyében Kassa elvesztésével fenyeget.

⁶⁶ Hetés–Horváth 1959: i. m. 227.

⁶⁷ Uo.

⁶⁸ Liptai 1979: i. m. 195.

⁶⁹ Liptai 1960: i. m. 195. A III. hadtest június 1. reggel 8 órai szám nélküli jelentése H. L. MTI 51. cs.

⁷⁰ Liptai 1979: i. m. 195.

⁷¹ Uo. 194–196.

⁷² Liptai 1960: i. m. 338.

⁷³ Henri Hennocque francia tábornok (1856–1935), 1919 februárjától ő állt a Csehszlovákiába érkező francia katonai misszió élén. Ennek a küldetésnek a célja az önálló csehszlovák hadsereg alapjainak lefektetése és a tisztképzés modernizálása volt.

Ezért kérte, hogy a hadsereg tartalékában levő VI. dandárt helyezték az alárendeltségébe. Egyidejűleg a román parancsnokságot is megkereste, hogy segítséget kérjen.

Azt a választ kapta azonban, hogy a román csapatok kénytelenek visszavonulni a Tiszá bal partjára, és nincsenek olyan helyzetben, hogy segítséget adjanak.

Mittelhauser⁷⁴ tábornok, a nyugati hadtest parancsnoka, aki helytelenül értékelte a magyar 1. dandár nyugati irányban végrehajtott akcióit, azt hitte, hogy a magyar Vörös Hadsereg Komáromon át Pozsony felé akar előretörni. Ezért arra az elhatározásra jutott, hogy a 2. hadosztály erőivel Ipolyság és Losonc irányú támadást indít a magyar csapatok oldalába.

A román hadvezetés nem akart felesleges vérvesztéssel szembesülni a Tisza jobb partján levő állásainak megtartásáért, ezért a folyó mögé, a kedvezőbbén védhető pozícióba vonta vissza csapatait.

A június 3-i feladatok végrehajtására a következő parancsot⁷⁵ adták ki az alárendelték felé:

1. „III. hadtest.

I. Sátorlajújhely felé az előnyomulást a 3. ddr. veszi át és igyekszik ebben az irányban lehetőleg messze előnyomulni. A ddr. két üteggel látandó el. (Lehetőleg I/10. osztály törzs, 2/10. és 4/1. ütegek.)

II. A 6. ho. és a 10. ddr. csoportjai eddigi feladatukat megtartják.

III. Az egész 4. ho. igyekezzék Tokajnál a Tiszán átlépni és Rakamaznál egy támadó hídfőben Nyíregyháza felé előnyomulásra csoportosulni. Ha a tokaji hidak el lennének rombolva, az átkeléshez az előkészületek megteendők. Ebben az esetben a további intézkedések előtt a III. hadtest parság a hadseregarancsnokság elhatározását kérje ki.

IV. Ha a 4. ho. a Tiszán átkelt, akkor az 1. ho. a 4. ho-t közvetlenül kövesse.

V. A felvonulásban lévő 8. ho., mint már elrendeltetett, hadseregtartalék.

2. 5. ho. Szándékának megfelelően az ellenséget a Rima és Sajó völgyében erélyesen üldözze.

3. 3. ho. A szándékolt előnyomulást Zólyom felé folytassa.

4. 1. ddr. a) Igyekezzék egy páncélvonatot egy kiválókatott kis, de kiváló emberekből összeállított különítményt a páncélvonattal egyidejűleg Zsarnócán át Zólyomba az ellenség hátába irányítani. Ha ez a vállalkozás sikerül, azok, akik benne részt vesznek, rendkívül hasznos szolgálatot tesznek az egész hadseregnek.

b) A lévai csoportból egy különítmény kocsikon lehetőleg Verebélyt érje el. A zöm Léván visszatartandó, hogy azután vasúton Aranyosmaróton át szállítható legyen.

c) A 3. ezred zöme Csata-Bény környékén gyülekeztetendő. Szándék ezt vasúton Párkányánán át Érsekújvárra irányítani, egy páncélvonat fedezete alatt.

d) A párkányánai hídfő mai helyzetében megtartandó.

e) A Duna-hajóraj mint eddig, kihasználandó.

Kiadatik- III. hadtest, 3. és 5. ho., 1 ddr. parságoknak.”⁷⁶

A június 2-ről 3-ra virradó éjszaka a tokaji közúti és vasúti hidat felrobbantották. „Csapataink feladata, hogy szívósan ellenállva, minden áron megakadályozzák az ellenségnek a Tiszán

⁷⁴ Eugène Mittelhauser (1873–1949) francia tábornok volt, aki az első világháború után kulcsszerepet játszott a csehszlovák hadsereg megszervezésében.

⁷⁵ Az északi ellentámadás folytatására és a tiszai átkelés végrehajtására kiadott parancs. (1919. június 2.) Eredeti cím: Intézkedés június 3-ra. A dok. típusa tiszta, Levéltári jegyzet: H. L. MTK. 43. doboz. 107. szám. (VHP. 602/12. hdm. sz.)

⁷⁶ Hetés–Horváth 1959: i. m. 228–229.

való átkelésre irányuló szándékát” – táviratozták június 3-án a románok a csehszlovákoknak.⁷⁷ A következő napok eseményei híven tükrözték az ellenséges hadvezetés szándékainak eltökéltségét. Úgyszólván az egész arcvonalon növekedett ellenállással, ellentámadásokkal találkoztak a magyar katonák.⁷⁸

Június 3. (kedd), június 4. (szerda) és június 5. (csütörtök)

Stromfeld parancsának megfelelően a magyar Vörös Hadsereg parancsban kijelölt erői megkezdtek a Tiszántúlon védelemre berendezkedett román hadsereg elleni támadást.

A 4. hadosztály a parancsnak megfelelően kísérletet tett az átkelésre, ez azonban a hidak felrobbantása, az átkelőeszközök hiánya és az erős ellenállás miatt nem sikerült.

„...a román parancsnokság felkészült a támadás elhárítására, és a meglepetésszerű átkelésre nincs lehetőség. Ezek után már csak az eredetileg tervezettnél nagyobb erővel, gondosabb előkészítéssel lehet vállalkozni egy újabb átkelési kísérletre.”⁷⁹

A III. hadtest támadási sávjában is igen erős ellenállást fejtett ki az ellenség Kassa védelme érdekében.

A 6. hadosztály, a kapott parancsnak megfelelően, sikeresen elhárította az ellenség ismétlődő ellenlökéseit, meg tudta tartani az elért terepszakaszokat, sőt helyenként sikerült előretörnie.

A 10. dandár a III. hadtest bal szárnyán a Szendrőtől délre lévő magaslatokon folytatott védelmi harcot, ennek eredményeként sikeresen verte vissza a csehszlovák erők ellenlökéseit.

Az 5. hadosztály támadási sávjában is lelassult a támadás üteme, mivel a csehszlovák hadsereg valamennyi tartalékának harcba vetésével igyekezett a magyar Vörös Hadsereg támadását megállítani.

Ezzel ellentétben a 3. hadosztály csapatai a tervek szerint haladtak Zólyom felé, az alárendeltségében lévő 1. dandár bal szárnya 3-án rajtaütésszerűen elfoglalta Érsekújvárt.

A Sátoraljaújhely felé előrenyomuló 3. dandár június első hetében megállíthatatlanul haladt előre: 3-án Erdőbényét, 4-én Bodrogolaszit, 5-én Sárospatakot foglalta el.

A 3. hadosztály lehetőségeit június 3–6. között az befolyásolta, hogy az 5. hadosztálynál kialakult nehéz helyzet miatt jobb szárnyának támadását kénytelen volt visszatartani. A hadosztály főerői 4-én megközelítették Gyetvát. Az 1. dandár június 3-án elhárította a Mittelhauser tábornok utasításának megfelelően indított ellentámadást. A dandár különböző irányokban előrenyomuló csoportjai eredményesen harcoltak. A Selmecebánya felé törő 16. gyalogezred 5-én megközelítette Korponát.

A 6. hadosztály a Hernád völgyében, Gönc körzetében háromnapos nehéz harcban, lépésről lépésre haladva örölte fel az ellenség ellenállását. 4-én sikerült elfoglalnia Göncöt, a következő nap délutánján pedig a Harasztombórt folytatott súlyos harc után Nagydát.

A 10. dandár a Bódva völgyében 3-án és 4-én erős ellenállásba ütközött, a 6. hadosztály sikere azonban a helyzetét megkönnyítette. 5-én sikerült Szendrőt elfoglalva Szalonnáig előrejutnia.

Június 5-én már kezdtek kirajzolódni a magyar erők támadó műveleteinek sikerei.

„Az ellenségen a fáradtság jeleit mutatkoztak az arcvonal több szakaszán.”⁸⁰

⁷⁷ Liptai 1960: i. m. 338.

⁷⁸ Uo. 338–342.

⁷⁹ Liptai 1979: i. m. 198.

⁸⁰ Uo. 198.

A kassai csata május 30. (péntek) – június 6. (péntek)

Június 5-én, a kialakult helyzetet kihasználva, a magyar Vörös Hadsereg megkezdte Kassa felszabadítását, elkezdődött a kassai csata. A csatáról készült összefoglaló⁸¹ jelentés a következőket tartalmazta (kivonat):

A 6. hadosztály kitűzött feladata sikeres teljesítésének biztos tudatában kezdte meg 30-án reggel 5 órakor a győzelmes harcok egész sorát. Szikszó és Frankhegy elfoglalása során a velük szemben elhelyezkedő ellenséges erőket minden egyes alkalommal megverték.

A hadosztály 33. ezrede a Magashegy 322.⁸² birtokba vétele során az ellenség folyamatos ellenállásába ütközött, de a 101-es tüzérek támogatásával csakhamar véglegesen birtokba vették.

A hadosztály 31. ezrede legnehezebb harcát Göncz-Ruszkánál vívta, ahol az ellenség összevont erőinek támadását megállította, majd az ellenség csoportosítását visszaverte. A harc sikeréhez az is hozzájárult, hogy az ellenség 6. hadosztályának írásbeli intézkedései a magyarok kezére jutottak, miszerint a francia vezetés azt tervezte, hogy a Hernád és Bódva-völgy kijáratainak védelmére nagyobb erőket von össze Hernádcsány–Hernádsadány térségében, hogy azokkal a Hernád keleti partján ellentámadást hajtson végre.

Ennek ismeretében a hadosztály-parancsnokság elhatározta, hogy a vasúti átcsoportosítás után beérkezett 46. dandárt harcba veti, és a már megingott ellenségre Nagyidánál döntő csapást mér, még mielőtt annak ellentámadása érvényesülhetne, hogy így az utat Kassa irányába megnyissa.

A Kassa felszabadításáért folytatott 6 napos csata – melyben a 6. hadosztály csapatai a 6. csehszlovák hadosztályt az annak támogatására küldött csapatokkal együtt megverték –, döntő fázisa június 5-én reggel 5 órakor kezdődött, amikor Nagyida környékét merész támadással birtokba vette. Ez a merész elhatározás és annak tervszerű végrehajtása döntötte el a kassai csatát.

„Lakosok bemondása szerint saját tűzérsegünk és gp. kiváló sikerrel működtek és teljesen felbomlasztották az ellenséget úgyannyira, hogy további ellenállást kifejtteni nem voltak képesek.”⁸³

Június 6. (péntek)

Az északi hadjárat legemlékezetesebb napjává vált, bár nem minden frontszakaszon sikerült győzelmet kivívni.

A 4. hadosztály újabb kísérletet tett, hogy Tokajtól keletre átkeljen a Tiszán, érzékeny veszteségei miatt azonban szándékának feladására kényszerült.

Siker koronázta viszont a 3. dandár erőfeszítéseit: e napon elfoglalták Sátoraljaújhelyt.

A 6. hadosztály az ellenség hajnali, Nagyida visszaszerzésére irányuló ellentámadásának felszámolását követően bevonult Kassára.

Az 5. hadosztály frontszakaszán nem történt lényeges esemény.

A 3. hadosztály egyes irányokban továbbhaladt előre: a 80. dandárnak Zólyom felé nyomuló osztagai elfoglalták Gyetvát.

Az 1. dandár 16. ezrede bevette Selmecebányát és Korponát.⁸⁴

⁸¹ Kocsis 1986: i. m. 658–660.

⁸² Egy stratégiai fontosságú figyelőpont és tűzérégi állás volt. A Kassa körüli harcokban a „332-es magassági pont” birtoklása kulcsfontosságú volt a város bekerítéséhez és a csehszlovák erők visszavonulásra kényszerítéséhez.

⁸³ Kocsis 1986: i. m. 659.

⁸⁴ Liptai 1960: i. m. 350–352.

Június 7. (szombat) – június 9. (hétfő)

A 16. ezred katonái ötórás harc után bevonultak Zólyomba, így az északi arcvonal legnagyobb részén sikerült elérni a magyar hadsereg harcoló alakulatainak azt a vonalat, amely a hadsereg-főparancsnokság tervében szerepelt.

Stromfeldék úgy gondolták: elérkezett az idő, hogy megkezdjék a haditerv második részének végrehajtását. Arra az elhatározásra jutottak, hogy június közepére az I. és az e célra átcsoportosított III. hadtest erejével előkészítik a tiszántúli nagy offenzívát. Az 1. és a 6. hadosztályt ki akarták vonni a hadtest alárendeltségéből, a Dunántúlról a 8. hadosztályt Landler hadtestéhez vezényelték volna.

A következő napok eseményei azonban azt mutatták, hogy a győzelmek, a tervben kijelölt határok elérése ellenére a csehszlovák csapatok képesek maradtak további hadműveletek megvívására. Bár június 7–10. között a magyar Vörös Hadsereg néhány irányban tovább nyomult előre – 9-én elfoglalták Töketerest, Nagymihályt, Eperjest, Tornát, Rozsnyót, 10-én pedig Bártfáig jutottak –, az ellenséget mégsem lehetett legyőzöttnek, további kezdeményezésre alkalmatlannak tekinteni.

Elsősorban az északi front nyugati szárnyán elhelyezett csehszlovák erők őrizték meg harc-készségüket. Ez abban is megmutatkozott, hogy június 7-én a 7. hadosztály egy dandárjával Léva, egy másik csoporttal Érsekújvár irányában indultak ellentámadásra.

Kétségtelen, hogy a Szlovákiában harcoló csehszlovák erők helyzete kritikusan alakult. A 3. dandár előrenyomulása a ruszinszkoí csoportot elvágta a többiektől. Hasonló veszély fenyegette Hennocque hadtestét is. A csehszlovák alakulatok tekintélyes része számottevő veszteségeket szenvedett, és harci szelleme erősen megromlott.⁸⁵

Ezzel lezárult a magyar Vörös Hadsereg *északi hadjáratának első szakasza*, katonái teljesítették azokat a feladatokat, melyeket a hadsereg-parancsnokság eléjük állított.

Szétvágták a román és a csehszlovák hadseregek csatlakozási pontját, és súlyos vereséget mértek a csehszlovák hadsereg szlovákiai csapatcsoportosításaira. Ez időszak alatt a magyar Vörös Hadsereg *több mint 150 km mélységben tört előre az ellenség mélységébe a támadás fő irányában*, és felszabadította Észak-Magyarország és a Felvidék jelentős részét.⁸⁶

„A magyar katonai sikerekre a békekonferencia június 13-án azzal válaszolt, hogy a román és csehszlovák viszonylatban közölte Magyarország végleges határait. Egyben követelte a visszafoglalt északi területek kiürítését, amelyek fejében ígéretet tett a Tiszántúl átadására. A forradalmi vezérkar több napon át vitatta az ultimátumra adandó választ. A többség, beleértve a kommunisták jó részét és a katonai vezetőket is, ellenezte a visszavonulást. Kun Béla azonban – alapos megrökönyödést kiváltva – ismételten a diktátum elfogadását ajánlotta, s végül az ő álláspontja diadalmaskodott. A Vörös Hadsereg 30-án kezdte meg a Felvidék kiürítését.”⁸⁷

„Győztes hadsereggel kapitulálni: ezt egy olyan hadvezér, aki ízig-vérig katona, nem tehetette meg.”⁸⁸

⁸⁵ Uo. 353–358.

⁸⁶ Liptai 1979: i. m. 204.

⁸⁷ Romsics 2010, 84–85.

⁸⁸ Hetés–Horváth 1959: i. m. 91.

A MAGYAR VÖRÖS HADSEREG SIKEREIT LEHETŐVÉ TEVŐ AKTÍV (TÁMADÓ) VÉDEKEZÉS KONCEPCIÓJA

Deák-Horváth Dénes ezredes⁸⁹ értékelése szerint „[m]inden művelt és gondolkodó katona rögtön tudni fogja, hogy egy gy. h. o. nem rendelkezik olyan erőkkkel, melyek az ellenséget, ha komoly szándékai vannak, egy 170 km kiterjedésű vonalat egy vagy több ponton áttörni, – ebben gátolhatnánk. Már annyival inkább sem, mert a támadó a jelen körülmények között mindenkor abban a helyzetben van és lesz, hogy ott, ahol az áttörést tervezi, erejét észrevétlenül összpontosíthatja és túlnyomó erőkkkel úgy emberben, mint anyagban, meglepetésszerűen előrenyomulhat. Természetesen, nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy »Cseh-Szlovák« ellenfelünk csak 7-8 hadosztállyal rendelkezik, s így akárhol is volna támadó szándéka, mindig kényszerülve lesz, a hosszú fszvonal⁹⁰ biztosítására tetemes erőket visszahagyni.”⁹¹

Az ellenség főcsapás irányába történő erőkoncentrációja mindig korlátozott volt, így behatárolható volt a várható támadó csoportosításának ereje. „...ha mi a hadosztályunk védelmi szakaszában lévő tartalékainkat összevonjuk s azokkal egy erélyes ellenlökést mérünk betört ellenfelünkre, úgy ezen hadművelet sikere nem kilátástalan.”⁹² Ezért ha az ellenség a főcsapás irányában a szükséges támadó csoportosítást létre kívánja hozni, akkor ahhoz mindenképpen szükséges a főcsapás irányán kívül elhelyezkedő erők elvonása a főerőkifejtés irányába a sikeres áttörés érdekében. Ebből kifolyólag, mi úgy ellensúlyozhatjuk az ellenség döntő támadását legjobban, hogy saját h. osztályunk még nem támadott részeivel és a támadástól egyáltalán nem érintett szomszédos hadosztályokkal rögtön ellentámadásba megyünk át.”⁹³

Az aktív (támadó) védelmi harcok, hadművelet sikeres megvívása érdekében a harcterületet két részre volt szükséges felosztani: az előterepre (öv) és a fő védelmi övre.

Deák-Horváth Dénes ezredes feltételezése szerint a fő védelmi öv előtt elhúzódó körülbelül 15–20 kilométer széles sávban (előterep) „nem fognak döntő harcok lejátszódni, hanem csak inkább csatározások, ezeknek célja főleg az lesz, gyöngébb ellenséges erőket előnyomulásukban akadályozni, és visszaverni, másrészt nagyobb ellenséges erők előnyomulását lassítani. Az előterepen lévő csapatok harcmodja azonos lesz a tábori őrsökével [...] A fő védelmi övben a harc felvételére nézve a következő irányelvek a mérvadók: elsősorban egy elégséges minden fegyvernemből álló erőt (gy. gp. tüzérség) azzal a feladattal kell megbízni, hogy az ellenséget előnyomulásában állítsa meg, ezalatt a fölös erőknek az lesz a feladatuk, hogy a védekező (defenzív) csoport által megállított ellenség egyik, vagy másik szárnyát átkarolólág támadják meg (támadó) offenzív (csoport) [...] Az erődítmények (támpontok) elrendezésénél elsősorban a tüzérség tüzeinek hatását kell figyelembe venni, – géppuska tűz hatása csak másodsorban és a gyalogsági tűz csak utolsó sorban veendő tekintetbe...”⁹⁴

⁸⁹ Deák-Horváth Dénes ezredes a 3. hadosztály parancsnoka volt április folyamán. Az ezredes Stromfeld Aurél bizalmát élvezte, ami lehetővé tette, hogy a „régí rend” tisztjeként is megmaradjon a vezetésben.

⁹⁰ Fegyverszüneti vonal.

⁹¹ Kocsis 1986: i. m. 624.

⁹² Uo. 623.

⁹³ Uo. 624.

⁹⁴ Uo. 625–626.

A védelmi harc hadművelet védelmi területének előkészítéséhez „a harctér ürességének”⁹⁵ alapelveit vették alapul, ennek megfelelően:

- a védelmi berendezések kiépítésénél elsősorban a terep sajátosságait kell figyelembe venni, egyenes, összefüggő vonalak elárulják az állások elhelyezkedését, és így az ellenség megsemmisítő tűzcsapásainak teszik ki, ezért ezt minden körülmények között el kell kerülni;
- ezért a fedezékeket szétszórta, a terepbe illeszkedően csoportonként, mélységben tagolva, sakkábtáblaszerűen kell kiépíteni, hogy ne csak az ellenség várható támadási irányába legyenek képesek a védelmi harc megvívására, hanem egymást kölcsönösen biztosítva a mélységben is biztosítható legyen a védelmi harc folyamatossága;
- az ellenség megtévesztése érdekében szükséges színlelt védelmi állások kiépítése;
- a védelmi harc területe, a megerősített harctér semmiben sem különbözhet a meg nem erősített harctéri részekről, a géppuskák tüzelőállásait és a tűzérési figyelők állásait különösen rejtetni kell, nehogy az ellenség idő előtt felfedje azokat és idő előtt megsemmisítse;
- a haditechnika és az élőerő álcázása minden alkalommal nagyon gondosan végrehajtandó;
- a tartalékok rejtett elhelyezésének körleteit különös gondossággal kell előkészíteni.⁹⁶

Ez a védelmi eljárásrend tette lehetővé, hogy a magyar Vörös Hadsereg az északi hadjárat időszakában a támadó hadművelet végrehajtásához a főerőkifejés irányában létre tudta hozni a szükséges erőkoncentrációt. Amint az ellenség a nem támadott irányokból megpróbált erőt átcsoportosítani a Vörös Hadsereg támadó művelete főcsapásának irányába, a magyar erők más irányokban folyamatosan végrehajtott támadásaival, a támadások helyének és irányának folyamatos változtatásával, a nyomás állandó fenntartásával megakadályozta az ellenség erőinek átcsoportosítását, ezzel támogatva a főcsapás végrehajtását, annak mélységi kiterjesztését, illetve sikeres végrehajtását.

A támadás során is ugyanezt az elvet használták fel, amely értelmében állandóan újabb és újabb irányokból mérték csapást az ellenségre, azt folytonosan nyugtalanították, és ellenálló képességét ily módon felőrölve kényszerítették ki visszavonulását. Ezt a taktikát alkalmazta a hadjárat első időszakában az 5. hadosztály, a 3. hadosztály, valamint az 1. dandár is. Ezt nevezzük Stromfeld „pofozógép”-taktikájának.⁹⁷

Hadműveleti művészet⁹⁸

(A háború alapelveinek megvalósulása hadműveleti és harcászati szinten az északi hadjárat folyamán – „Az ellenségnek nem szabad időt engedni, hogy összeszedje magát.”⁹⁹)

⁹⁵ A fogalmat először Wilhelm von Scherff porosz tiszt rögzítette 1873-ban, az 1870–71-es porosz–francia háború tapasztalatai alapján. Megfigyelte, hogy míg korábban tömött sorokban harcoltak (például a napóleoni háborúk idején), a modern puskák és tűzérési kényszerítő ereje miatt a katonák elszóródva és fedezékbe bújva kezdtek tevékenykedni, amitől a harctér „üresnek” tűnt a megfigyelő számára.

⁹⁶ Kocsis 1986: i. m. 638–640.

⁹⁷ Hetés 1978, 468.

⁹⁸ Liptai 1960: i. m. 523–527.

⁹⁹ Hetés–Horváth 1959: i. m. 227.

A magyar katonai felső vezetés nagy hangsúlyt fektetett a *csapatok szoros együttműködésének megszervezésére*, valamint a túlerőben lévő ellenség részenkénti megsemmisítésére törekedett. A terveket az észszerű kockázatvállalás melletti széles körű manőverezés, a magas fokú aktivitás (*decentralizált vezetés*) és határozott cselekvés előírása jellemezte (*realisztikus tervezés*). A vezetés a mielőbbi gyors siker elérése érdekében állandóan az ütem fokozását követelte. Arra törekedett, hogy szorosan az ellenségre zárkózva fenntartsa a támadás folyamatosságát (*agresszivitás a harcban*), és ezzel megakadályozza az áttört védelem helyreállítását (*tempó, sebesség*), a mélységben újabb terepszakaszok előkészítését, a tartalékok szervezett harcba vetését.

A magas fokú aktivitást jellemzően tükrözi a hadművelet első szakaszában az 1. dandár, valamint a 3. és az 5. hadosztály tevékenysége. Miután a főerőket a főcsapás irányában vonták össze (*főerőkifejtés iránya, erőkoncentráció*), az ellenség az említett magasabbegységekkel szemben jelentős erőfölényre tett szert. Ennek ellensúlyozására az érintett három kötelék eltérő irányokból mért csapást (*meglepés*) az ellenségre. Ezzel megosztották az ellenség tartalékait, állandóan nyugtalanították és ellenálló képességét fokozatosan felőrölve kényszerítették ki a visszavonulást.

A gyors sikert jelentősen elősegítette a hadműveleti tartalékok folyamatos képzése, amelyekkel a vezetés mindenkor fokozni tudta a csapás erejét (*agresszivitás a harcban*). A hadműveleti tartalékok birtokában azután nagyobb vállalkozásokba (*mélység*) kezdhetek, sőt ezek tették lehetővé, hogy megragadják a kezdeményezést (*a harcérték megőrzése*). A tartalékok alkalmazásának és újraképzésének jó példája az északi hadjárat. Ennek során a hadsereg-főparancsnokság – amint bevette tartalékait (*rugalmasság*), az 1., a 4. és a 6. hadosztályokat –, azonnal újabbról gondoskodott (8. ho., 2.dd.), majd ennek harcba vetése után a 2. hadosztályt helyezte készenlétbe. A magyar Vörös Hadsereg parancsnoksága az északi hadjárat során állandóan jelentős tartalékokkal rendelkezett, melyek biztosították a május végén megszerzett cselekvési szabadság megtartását. Ugyanakkor a hadvezetőség nem tartotta célszerűnek a tartalékok elaprózását, hanem azokat koncentráltan alkalmazta (*főerőkifejtés iránya, erőkoncentráció*), így a védelem során erélyes ellencsapásaival mindig megszilárdította a helyzetet.

A támadásnál a hadsereg-főparancsnokságnak módja volt erejének folyamatos növelésére és a főcsapás irányának megváltoztatására (*tempó*). Ezenkívül csak a tartalékok alkalmazása tette lehetővé az ellentámadás visszaverését és az északi hadjárat sikeres befejezését.

A tartalékok alkalmazásának kérdéséhez kapcsolódik a hadműveleti művészet másik alapvető tétele, a csapás erejének állandó növelése a támadó hadműveletek során. Az északi arcvonalon a hadsereg parancsnoksága igyekezett erőit és eszközeit a főcsapás irányában összpontosítani, ennek megfelelően fegyveres erőinek 80%-át vonta össze a támadó művelet végrehajtásához (*főerőkifejtés iránya, erőkoncentráció*).

Az északi hadjáratban elért sikerekben jelentős része volt annak, hogy Stromfeld az ellenségre ismét és ismét új irányból mért csapásokat (*rugalmasság, meglepés*), és az egész arcvonalon kifejített aktivitással megakadályozta, hogy az ellenség erőit a mellékirányokból elvonja, és a magyar Vörös Hadsereg főerőivel szemben összpontosítsa. Ez a módszer egyes csapatokkal szemben olyan követelményeket állított, amelyek teljesítőképességük maximumának kifejtését követelték meg.

Ugyanakkor ez tette lehetővé, hogy a magyar erők a bal szárnyon lévő csapatokkal hosszabb időn keresztül sakkban tartsák, sőt jelentős visszavonulásra kényszerítsék a túlerőben lévő ellenséget.

Harcászat¹⁰⁰

Az északi hadjárat harcai erősen átszegdelt, erdős, hegyes terepen, az észak–déli irányú folyóvölgyekben folytak az utak, vasutak, közúti és vasúti csomópontok, fontosabb helységek birtoklásáért.

Az ellenség elegendő erő hiányában a nehezen járható magaslatokat rendszerint nem szállta meg, általában a völgyek lezárására törekedett. Mivel összefüggő védelmet nem tudtak kiépíteni, így mindig voltak szabad szárnyai. A magyar csapatok ritkán támadtak arcból, a csapásokat rendszerint az ellenség szárnyára és hátába mérték. Az ellenséget azonnal üldözni kezdték. Arra törekedtek, hogy az ellenséget ne engedjék elszakadni, és így megakadályozzák azt, hogy az ellenség a magyar csapatok behatásától mentesen ismét megszilárdíthassa védelmét. A sikeres üldözéshez a hadosztályok üldöző különítményeket alakítottak, melyek ereje általában egy megerősített század vagy zászlóalj volt.

A támadó harcban a csapatok szélességi kiterjedése jóval meghaladta az első világháborúban kialakult normákat. A III. hadtest az északi hadjáratban a támadást körülbelül 120 kilométeres arcvonalon kezdte meg. Ilyen körülmények között a támadó csapatok feladatukat csak úgy tudták végrehajtani, ha erőik és eszközeik zömét összevontan alkalmazták, és igen széles kiterjedésű területeken csak kis erőket mozgattak a szárnyak és az oldalak biztosítása érdekében, valamint a szomszédokkal való összeköttetés fenntartására. A hadosztályok támadási sávjának szélességi kiterjedése a feladattól függően 15–40 km között mozgott.

A magyar Vörös Hadsereg egységei a támadó harcban sikerrel alkalmazták az előrevetett osztagokat. Ezek ereje egy tüzérséggel megerősített századtól egy megerősített zászlóaljig terjedt. Feladatuk az ellenség gyors üldözése, elszakadásának megakadályozása, fontos közlekedési csomópontok, városok rajtaütésszerű elfoglalása volt. Ilyen előrevetett osztagoknak sikerült Eperjes, Bártfa, Léva és még sok fontos objektum elfoglalása.

A csapatok csak hatalmas mozgékonyssággal tudták az ellenséges túlerőt kiegyensúlyozni. Az északi hadjárat során a bal szárnyon támadó kis erőknek hatalmas területen kellett harcolniuk. Az itt előretörő 3. hadosztály és az 1. dandár között 30 km széles hézag tátongott, mely rövidesen 50 km-re nőtt. Ebben működött a 16. ezred, amely az 1. dandár kötelékében (május 30. – június 1.) részt vett Balassagyarmat felszabadításában, majd az 1. dandárral együtt Léváig tört előre (június 3.). Innen északra menetelt a 3. hadosztályhoz, közben részt vett Selmecbánya, Beszterce és Zólyom felszabadításában (június 4–7.).

A hatalmas kiterjedések és a kis erők miatt a saját csapatoknak és az ellenségnek is mindig volt szabad szárnya. Ezért a magyar Vörös Hadsereg általában az ellenség átkarolására törekedett, frontális csapást csak akkor hajtott végre, ha más manőver alkalmazása nem volt célszerű. Ekkor rendszerint hatalmas tüzérség összevonásával, a fegyvernemek együttműködésének szoros megszervezésével támadtak. Ilyen volt az 1. és a 4. hadosztály rohama a tiszalúc–tokaji hídfő ellen (június 1.), a 6. hadosztály támadása Kassa előtt.

A magyar Vörös Hadsereg a főcsapás irányában történő erőkoncentrációját csak úgy lehetett létrehozni, hogy a főcsapás irányán kívül védelemben elhelyezkedő erőket jelentősen meg kellett gyengíteni. Ennek ellensúlyozásaként a védelmet a következőképpen kellett felépíteni:

- Elöl tábori őrsök, általában rajzerőben;
- mögöttük főőrsök, géppuskákkal megerősített századerőben.

¹⁰⁰ Liptai 1960: i. m. 527–532.

- Az erők zömét és a tüzéség erőit központi helyen összevonva mint tartalék összpontosították. Az ellenség támadása esetén ennek a nagy erejű tartaléknak kellett az ellenség támadását elhárítani.

Az együttműködés terén a tüzéség és a gyalogság tevékenységének összehangolása példásnak mondható. Elég sikeresen támogatta a gyalogság harcát a légierő és a folyami flotta is.

ÖSSZEZGÉS

„Stromfeld tudatosan arra törekedett, hogy a csapatokat lendületben tartsa. »Pofozógép«-taktikáját – amely abból állt, hogy az ellenséget mindenhol kellett állandóan támadni és nyugtalanítani –, a későbbiekben a francia Saint-Cyr-i katonai akadémián is tanították. Messzemenően élt a hadászati erők egy ponton történő bevetésével. Az ország kis területéből eredő hátrányt a centrális és megfelelő kapacitású vasúthálózat segítségével ellensúlyozta. Huszonnégy-negyvennyolc óra alatt hadosztályokat dobott át az ország egyik végéből a másikba. A gyors hadművelleti helyzetfelismerés a legfőbb erőssége volt. Ennek köszönhető, hogy a váratlan és túlerejű ellenséges támadásokat időben elhárította, kitűnően alkalmazta a nagy tűzerőt képviselő, mozgékony páncélvonatokat.”¹⁰¹

A magyar Vörös Hadsereg az északi hadjárat első időszakában a sikereit nem a rendelkezésre álló erőforrások abszolút fölényével, hanem az ellenség gyenge pontjai elleni lendületes támadással érte el. A gyors ütemű, sikert sikerre halmozó támadás következtében „vert helyzet” alakult ki az ellenség köreiben, amely összetartó erőit fizikailag és pszichikailag felbomlasztotta.¹⁰²

Az ellenség feletti fölényt a Stromfeld vezette hadsereg nem az anyagi eszközök általános fölényével (katonai erővel), hanem azok ügyes mozgatásával, a számára kedvező feltételek kialakításával (az akarát ellenségre való kényszerítésével, a kezdeményezés megragadásával) és a lehetőségek azonnali, minden késlekedés nélküli kihasználásával teremtette meg.¹⁰³

A hadsereg parancsnoksága abból indult ki, hogy háborúban előre kiszámítható bizonyosság nincs, ezért a támadás valamennyi mozzanatára precíz hadművelleti tervek sem dolgoztak ki. A vezetés folyamatát és a döntési szinteket erősen decentralizálta. A döntési helyeket a vezetés hierarchiájában oda telepítette, ahol a helyzetet a legjobban ismerték.¹⁰⁴

A gyors döntéshozatal érdekében nem várt a helyzet „tisztázására”, hanem kellő információk hiányában, kreatív módon, a váratlanul alakuló lehetőségek megragadására törekedett. Ez az eljárás rendkívül magas követelményeket támasztott a parancsnokkal szemben. A Vörös Hadsereg vezetését az észszerű kockázat vállalása jellemezte.¹⁰⁵

A magyar erők a hadművellet során folyamatosan az „időelőny” megszerzésére törekedtek. Az idővesztés a hadjárat kudarcát jelentette volna. Az időelőny birtokában a hadsereg

¹⁰¹ Hetés 1978: i. m. 468.

¹⁰² Kovács 1995, 22.

¹⁰³ Uo. 22–23.

¹⁰⁴ Uo.

¹⁰⁵ Uo. 23.

parancsnoksága megfosztotta a csehszlovák hadsereget az ellenállás megszervezéséhez szükséges időtől, így a kezdeményezést folyamatosan kézben tartotta.¹⁰⁶

Munkám során megállapítottam, hogy a manőverező harc alapelveit a Stromfeld Aurél vezette magyar Vörös Hadsereg a gyakorlatban megvalósította, vagyis az ellenség szabad szárnyait kihasználva, vagy – ennek hiányában – a gyors áttörés által szabad szárnyakat alakított ki, mely áttörést megvalósította a csapatok megfelelő csoportosításával a főcsapás irányában, az ellenség meglepésével, a támadás rejtett előkészítésével. Ezután gyorsan kijutottak az ellenség mélységébe annak főerői részekre szabdalása, valamint részenkénti megsemmisítése céljából.

Az északi hadjáratban a román és a cseh csapatok lekötése sikeresen valósult meg széles arcvonalon, mely lehetővé tette az ellenség csatlakozására mért főcsapás sikeres végrehajtását, ezután a főcsapás megváltoztatásával (a III. hadtesttől az V. hadtesthez) és az ellenség szárnyaira áthelyezett csapás révén, a *magyar Vörös Hadsereg sikeres támadó hadműveletet folytatott nagy térben, a nálánál nagyobb erejű ellenséggel szemben.*

„A vörös katonaságot [Stromfeld] előbb Szolnokon, majd Gödöllőn összes fényes katonai képességének céltudatos felhasználásával, fáradságot nem ismerő munkásságával megszervezte, majd [...] a harcképesség olyan fokára emelte, hogy képes volt katonai sikerek kivívására is...”¹⁰⁷

Az északi hadjárat tanulságainak ismeretében a Magyar Honvédség (MH) szempontjából hasznosítható következtetések:

1. Tempó

- *Stromfeld „pofozógépében”*: Stromfeld felismerte, hogy a csehszlovák hadsereg lassan és nehézkesen reagál. Nem egyetlen nagy döntő csatára törekedett, hanem gyors, egymást követő, kiszámíthatatlan ütésekre. Amint az ellenség megkezdte az átcsoportosítást az első magyar csapás kivédésére, a magyar erők már egy másik szakaszon támadtak. A csehek folyamatosan lépéshátrányban voltak, és beleszorultak a saját döntési, illetve reakcióidejükbe.
- *Következtetés az MH-ra*: A gyorsabb döntéshozatali folyamatokhoz elengedhetetlen a modern harctéri vezetési rendszerek alkalmazása. A drónok és felderítő eszközök felgyorsítják az információgyűjtést. Ha az MH nem képes a megszerzett adatokat az ellenfélnél gyorsabban tűzcsapássá és/vagy manőverré alakítani, elveszíti a kezdeményezést. A tempóhoz nemcsak gyorsabb járművek, hanem gyorsabb parancsnoki döntések is kellenek.

2. Súlypont

- *Stromfeld „pofozógépében”*: A Vörös Hadsereg létszámban és felszerelésben nem volt abszolút fölényben a teljes frontvonalon. Stromfeld a frontvonal többi részét teljesen kiürítette, vagy minimális erőkkel biztosította. A vasútvonalakat és a gyors mozgást kihasználva egyetlen, gondosan kiválasztott ponton (például a Miskolc–Kassa-tengelyen) hozott létre döntő, elsőpró erejű helyi erőfölényt, amivel áttörte a védelmet.

¹⁰⁶ Uo. 24.

¹⁰⁷ Hetés–Horváth 1959: i. m. 69.

- *Következtetés az MH-ra:* A kis létszámú MH nem lehet mindenhol erős, ezért az erők koncentrációja létfontosságú. A páncélos csapatok egyik fő feladata, hogy gyorsan átcsoportosíthatók legyenek a döntő pontra. A tüzérségi és légi támogatás tüzeit azonnal a kiválasztott súlypontra kell tudni koncentrálni, aszimmetrikus előnyt teremtve a kritikus pillanatban.

3. Meglepés

- *Stromfeld „pofozógépében”:* Stromfeld mestere volt a megtévesztésnek. Demonstratív, színlelt támadásokat indított másodlagos irányokban, hogy elvonja az ellenség figyelmét és tartalékait a valódi súlypontról. A támadások irányát az utolsó pillanatig titokban tartotta, így a cseh védők akkor és ott szembesültek a főcsapással, ahol a legkevésbé számítottak rá.
- *Következtetés az MH-ra:* A modern szenzorok korában a fizikai rejtőzködés rendkívül nehéz, ezért a rádióelektronikai harc (EW) és a kiberműveletek kulcsfontosságúak az ellenfél megtévesztésére. A merev, sablonos harcrendek helyett váratlan irányú és dinamikus manővereket kell alkalmazni. A meglepetést ma már az információ visszatartásával, hamis narratívákkal és az ellenfél drónjainak vakításával lehet elérni.

4. Összefegyvernemi harc

- *Stromfeld „pofozógépében”:* 1919-ben ez a gyalogság, a tüzérség és a páncélvonatok szoros együttműködését jelentette a kor technológiai maximumán. A tüzérség nem vaktában lőtte a frontot, hanem közvetlenül a rohamozó gyalogság előtt tisztította az utat, miközben a páncélvonatok tüzereje és mozgékonyasága biztosította a szárnyakat és a gyors áttörést a vasúti csomópontoknál.
- *Következtetés az MH-ra:* Rendszerszemléletre van szükség: a beszerzett harcjárművek önmagukban sebezhetők, csak légvédelemmel, tüzérséggel, műszaki támogatással és drónvédelemmel együtt hatékonyak. A különböző fegyvernemeknek (lövész, páncélos, tüzér, kiber) már békeidőben is szerves egységként kell gyakorolniuk. A high-tech eszközök szinergiája (pl. drón által vezérelt tüzérségi tűz) jelenti a valódi harci értéket.

5. Rugalmasság

- *Stromfeld „pofozógépében”:* A „pofozó-gép-harcászat” lényege pont az volt, hogy a haditerv nem volt kőbe vésve, a dinamikus irányváltás jellemezte. Ha a magyar támadás valahol makacs ellenállásba ütközött, Stromfeld nem erőltette a véráldozatot. Azonnal leállította a rohamot, rugalmasan átcsoportosította az erőket, és egy gyengébb ponton ütött újra – mintha egy bokszozó folyamatosan váltogatná a jobb- és balhorgokat.
- *Következtetés az MH-ra:* A merev ezred/hadosztály struktúrák helyett moduláris felépítésű, rugalmas, feladatorientált harccsoportokat kell létrehozni. A katonáknak a kiképzés során alkalmassá kell válniuk a gyors szerep- és feladatváltásra a harctéren. A merev doktrínák megbuknak a modern háborúban (lásd Ukrajna); az MH-nak olyan szervezeti kultúrát kell építenie, amely gyorsan adaptálódik a technológiai és harctéri változásokhoz.

6. Decentralizált vezetés

- *Stromfeld „pofozógépében”:* Stromfeld (aki a Monarchia vezérkari iskoláján nevelkedett) tudta, hogy a gyors manőverekhez nincs idő a főparancsnokság jóváhagyására várni. A hadtest- és hadosztályparancsnokoknak nem részletes menetparancsokat, hanem feladatokat és célokat adott meg (parancsnoki szándék). A végrehajtás pontos mikéntjét és a helyi lehetőségek azonnali kihasználását a fronton lévő, képzett tisztek önállóságára bízta.

- *Következtetés a mai MH-ra*: Kulturális váltásra van szükség: a fentről irányított, engedélykérő reflexeket (szovjet típusú örökség) teljesen fel kell számolni. A felsőbb vezetésnek csak a célt és a kereteket szabad kijelölnie. Ha a kommunikációs csatornákat az ellenség zavarja, az MH egységeinek parancs nélkül, önállóan is folytatniuk kell a harcot a parancsnoki szándéknak megfelelően. Ehhez magas szinten képzett, kezdeményezőkéssé alisztekre és tisztekre van szükség.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Az északi ellentámadás folytatására és a tiszai átkelés végrehajtására kiadott parancs. (1919. június 2.) Eredeti cím: Intézkedés június 3-ra. A dok. típusa tiszta, Levéltári jegyzet: H. L. MTK. 43. doboz. 107. szám. (VHP. 602/12. hdm. sz.)
- A III. hadtest június 1. reggel 8 órai szám nélküli jelentése, H. L. MTI 51. cs.
- Creveld, Martin van et al.: *Air Power and Maneuver Warfare*. Air University Press, 401 Chennault Circle, Maxwell Air Force Base, Alabama, 1994.
- Csikány Tamás: *Az európai hadművészet a harmincéves háborútól a XIX. század végéig*. ZMNE, Budapest, 2001.
- Donnelly, Christopher: *The Development of Soviet Military Doctrine*. Military Review, 1982. 08. <https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/Hot%20Spots/Documents/Russia/Russian%20Edition%20-%20August%201982.pdf> (Letöltés időpontja: 2025. 11. 25.)
- Hetés Tibor: *Stromfeld Aurél katonai pályafutása*. Hadtörténeti Közlemények, 1978/4., 463–472. https://epa.oszk.hu/00000/00018/00189/pdf/EPA00018_hadtortenelmi_1978_04_463-472.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 02. 01.)
- Hetés Tibor – Horváth Miklós (szerk.): *Stromfeld Aurél válogatott írásai*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1959.
- Kocsis Bernát: *Válogatás a magyar hadügy írásából*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1986.
- Kovács Jenő: *Magyarország Katonai Stratégiája (Komplex kutatási téma)*. Elméleti kutatási terület II. Budapest, 1995.
- Liptai Ervin: *A magyar Vörös Hadsereg harcai 1919*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1960.
- Liptai Ervin: *Vöröskatonák, előre! A magyar Vörös Hadsereg harcai 1919*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1979.
- Révész Tamás: *Nem akartak katonát látni? A magyar állam és hadserege 1918–1919-ben*. Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, Budapest, 2019.
- Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században*. 4. kiadás. https://tortenelem.unideb.hu/sites/default/files/upload_documents/romsics_magyarország_tortenete.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 03. 04.)
- Szakály Sándor: *A Magyarországi Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének tisztikara*. Palócföld, 1989/1., 13–21. https://epa.oszk.hu/03200/03286/00007/pdf/EPA03286_palocfold_1989_1_013-021.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 03. 04.)
- Tóth Árpád: *A Magyar Tanácsköztársaság Vöröshadseregének északi hadjárata (1919. május 30. – június 24.)*. Sic Itur Ad Astra, 2002/2–3. <https://epa.oszk.hu/01000/01019/00002/pdf/totharpi.pdf> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 28.)